

Το Ουσιαστικό Αξιολογικό Κριτήριο της Αρχιτεκτονικής Δημιουργίας

Δρ. Μιχαήλ Α. Βιδάλης - 17/02/2025

Καθημερινά, αναπόφευκτα διαβαίνουμε ή περιδιαβαίνουμε το άστυ, μιας και στον 21ο αιώνα το μεγαλύτερο ποσοστό του παγκόσμιου πληθυσμού κατοικεί πλέον εκεί. Οι αστοί συχνά περπατούμε με χαμηλωμένο το κεφάλι ή με απλανές βλέμμα φορώντας ακουστικά, ως να αγνοούμε το περιβάλλον, απορροφημένοι στις σκέψεις μας, τη μουσική, ή το ναρκισσιστικό μεταμοντέρνο "εγώ" μας. Τα κτίρια εναλλάσσονται καθώς περπατούμε, όπως όταν το τρέινο αναχωρεί από τον σταθμό αναπτύσσοντας σταδιακά ταχύτητα, μέχρι που όλα έξω μετατρέπονται σε ένα συνεχές και δυσδιάκριτο σκηνικό. Στην πόλη, η αντίληψή μας αλλάζει όταν πρέπει να συγκεντρωθούμε ώστε να εντοπίσουμε τον προορισμό μας, δηλαδή το κτίριο στο οποίο στοχεύουμε να εισέλθουμε.

Ουσιαστικά περιβαλλόμεστε από κτίρια, οι δε σημερινές πόλεις συνήθως αρχίζουν εκεί όπου τελειώνει η

άλλη, ως μία ατελεύτητη αστική αλυσίδα. Κτίρια και πάλι κτίρια, τα περισσότερα των οποίων είναι μέτριας αισθητικής αντίληψης, ως επακόλουθο της μεγιστοποίησης του εργολαβικού κέρδους ή της υπερβολής της αυθαίρετης δόμησης όπως συχνά συμβαίνει στη χώρα μας.

Τόσο ιστορικά όσο και στην εποχή που διανύουμε, έχουν προταθεί ή παρουσιαστεί διάφορα κριτήρια αξιολόγησης ενός αρχιτεκτονικού ή καλλιτεχνικού έργου. Ο φοιτητής της αρχιτεκτονικής παρακολουθεί σειρά μαθημάτων αναφορικά με την αρχιτεκτονική θεωρία και την αισθητική, καθώς το "ωραίο" ή "αισθητικό" δεν προκύπτει αυθαίρετα ή τυχαία, αλλά χρήζει σχετικής συστηματικής μελέτης.

Ενδεικτικά, στο κίνημα του Μοντερνισμού ίσχυε το γνωστό πλέον σε όλους "form follows function", δηλαδή, "η μορφή απορρέει από τη λειτουργία". Πρόκειται αδιαμφισβήτητα για μια άκρως ορθολογική προσέγγιση, η οποία ουσιαστικά προέκυψε από τις τεχνολογικές, κοινωνικές και οικονομικές ευκαιρίες τις οποίες προσέφερε η βιομηχανική επανάσταση. Για τον Peter Eisenman, καθηγητή του υπογράφοντος, η αρχιτεκτονική όφειλε να έχει ένα έντονα διανοητικό και αναλυτικό υπόβαθρο, άσχετα από το αν η συγκεκριμένη προσέγγιση την απέκοπτε από την οπτική της ευρύτερης κοινωνίας. Ενώ, αιώνες πριν, ο Ρωμαίος αρχιτέκτων Βιτρούβιος (1ος αιώνας π.Χ.) είχε υποστηρίξει ότι κάθε κτίσμα πρέπει να πληροί οπωσδήποτε τρία κριτήρια: Στατικότητα, λειτουργία και αισθητική. Πληροφορικά, αυτά τα τρία κριτήρια εξακολουθούν να ισχύουν και σήμερα, συνυπολογίζονται δε με άλλα κριτήρια, όπως την τεχνολογία, οικολογία, κ.ά.

Όμως, στις ημέρες μας, διαφαίνεται μια διεθνής τάση, εμείς οι αρχιτέκτονες να σχεδιάζουμε κτίρια προς εντυπωσιασμό, τα οποία αναπόφευκτα λειτουργούν ως μέσον προβολής μας. Η "υπερβολή" καταλήγει να τα μετατρέπει σε έργα υπογραφής του δημιουργού, οι δε συγκεκριμένοι αρχιτέκτονες προσλαμβάνονται ως starchitects. Βλέπε ενδεικτικά τον Frank Gehry ή την αείμνηστη Zaha Hadid, τους οποίους διδάσκουμε στους φοιτητές μας. Στην πράξη συμμετέχουμε σε έναν άτυπο διαγωνισμό για το υψηλότερο κτίριο, τον μακρύτερο πρόβολο, εκείνη την παράδοξη μορφή που φαίνεται ως να αψηφά τη βαρύτητα, ή την πλέον ιδιοσυγκρασιακή αισθητική.

Το δε κοινό, μέτοχος μιας παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας, είναι πλέον ενημερωμένο καθώς παρακολουθεί τις διεθνείς τάσεις του design, του lifestyle, τις διαφορετικές πολιτισμικές εκφράσεις, κ.ο.κ. Συνεπώς, δεν θα ήταν παράλογο να υποστηρίξουμε ότι οι καταναλωτές, δηλαδή σε προσωπικό επίπεδο, είτε πρόκειται για την κατοικία μας είτε για τον χώρο εργασίας μας, αναζητούμε τρόπον τινά ένα avant-garde στα μέτρα μας, όπως το προσδιορίζουμε βάσει των προσλήψεων ή εμπειριών μας.

Σε τελική ανάλυση, οποιοδήποτε αρχιτεκτονικό έργο, ιδιωτικό ή δημόσιο, αν παραμένει σε βάθος χρόνου εντυπωμένο θετικά στη μνήμη μας ως μια διακριτή καταγραφή, αδιαμφισβήτητα ταυτίζεται με την αριστεία. Ενθυμούμενοι πάντοτε ότι η ανάκληση μιας συγκεκριμένης καταγεγραμμένης μνήμης εμπεριέχει μια εικόνα αλλά και ένα αφήγημα. Επανερχόμενοι στον προαναφερόμενο αστό, ο οποίος, δίχως να καταβάλει κάποια ιδιαίτερη προσπάθεια, θα παρατηρήσει τελικά το ένα κτίσμα που διαφοροποιείται από το πλήθος της δομημένης μετριότητας, καθώς αυτό αδιαμφισβήτητα ξεχωρίζει.

Αυτό δεν αποτελεί de facto το αξιολογικό κριτήριο ενός αρχιτεκτονικού έργου, δηλαδή αν το ανακαλούμε από τη μνήμη μας ή είναι "αξιομνημόνευτο"; Δηλαδή, αν μέσα από προφανώς υποσυνείδητες διεργασίες, κρίναμε απαραίτητη τη διατήρηση της συγκεκριμένης καταγραφής στη μνήμη του εγκεφάλου μας και προβούμε στην ανάκλησή της.

Η συγκεκριμένη οπτική δεν αναιρεί τις προαναφερόμενες θεωρήσεις, αλλά μάλλον τις επαναπροσδιορίζει. Εύλογα θα διερωτηθούμε, ένα έργο "εντυπωσιασμού" καταγράφεται και αυτό στη μνήμη μας; Προφανώς, όπως διατηρούμε μνήμες τόσο από ευχάριστες όσο και από δυσάρεστες εμπειρίες. Πολύ απλά, κάποιος θα ανακαλέσει από τη μνήμη του ένα δομημένο έργο ως "αισθητικό", ενώ κάποιος άλλος ενδεχομένως θα ανακαλέσει το ίδιο έργο ως μια δημιουργία ανούσιου εντυπωσιασμού. Εν προκειμένω, αυτή η υποκειμενικότητα ή σχετικότητα, αν μη τι άλλο, προσδίδει στην αρχιτεκτονική μια επιστημονική δυσχέρεια αλλά και μια επιπρόσθετη γοητεία. Ενώ, πρέπει να επισημάνουμε ότι υπάρχουν ορισμένες δημιουργίες οι οποίες "αρέσουν" μεν σε εμάς τους αρχιτέκτονες, αλλά όχι στο ευρύ κοινό (Η λέξη αρέσουν αναγράφεται εντός εισαγωγικών γιατί για τον Eisenman η συγκεκριμένη λέξη είναι απαγορευτική για τους αρχιτέκτονες, καθώς είναι υποκειμενική).

Καταληκτικά, αναφερόμαστε σε μια αρχιτεκτονική δημιουργία τόσο έγκριτη και ξεχωριστή, ώστε αδιαμφισβήτητα αυτή εντυπώνεται στη μνήμη μας ως μια διακριτή καταγραφή την οποία και ανακαλούμε. Παρά τα πλείστα βιβλία που έχουν γραφτεί από τους ίδιους τους αρχιτέκτονες, αλλά και τις όποιες διανοητικές αναλύσεις των κριτικών της τέχνης, σε τελική ανάλυση, μια “αξιομνημόνευτη” δημιουργία αποτελεί το ουσιαστικό αξιολογικό κριτήριο της αρχιτεκτονικής. Τόσο απλά, μα τόσο δύσκολα επιτεύξιμο...

Δρ. Μιχαήλ Α. Βιδάλης

Αρχιτέκτων Μηχανικός, MArch. και Διδάκτωρ Αστικής Κοινωνιολογίας